

УДК-7.012:[655.533:087.5](043.2)

Єлисеєва Вероніка Василівна

студентка кафедри дизайну

Миронова Ганна Анатоліївна, науковий керівник,

член-кореспондент Національної академії мистецтв України,

старший викладач кафедри дизайну

Факультет образотворчого мистецтва і дизайну

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІЛЮСТРАЦІЇ В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

***Анотація.** У статті розглядається розвиток дитячої ілюстрованої книги в історичному та культурному контексті, починаючи з перших освітніх видань і до сучасних мультимедійних форматів. Досліджено, як із часом змінювалася функція ілюстрації — від простого візуального супроводу тексту до самостійного художнього та педагогічного інструмента. Проаналізовано ключові функції ілюстрації в дитячій літературі: експлікативну (пояснювальну), пізнавальну, емоційну та естетичну. Автор підкреслює, що ілюстрація не лише допомагає дітям краще зрозуміти зміст книги, а й сприяє розвитку уяви, формуванню візуальної культури та художнього смаку з раннього віку. Також приділено увагу сучасним тенденціям у дизайні дитячих книг: використанню мінімалізму, простих форм, поєднанню традиційних графічних технік із цифровими, а також інноваційним підходам у типографіці, включно з адаптацією для дітей із особливими потребами. Акцентовано на ролі інтерфейсних рішень, таких як інтерактивні елементи, анімація, 3D-формати, що перетворюють процес читання на захопливу гру. Розглянуто вплив екологічних та культурних чинників на оформлення сучасної дитячої книги, зокрема використання біоматеріалів, національних мотивів і локальних орнаментів, які формують ідентичність дитини та відкривають дитячу книгу світові.*

Ключові слова: *дизайн книги, дизайн, книжкова ілюстрація, дитяча книга, дитяча ілюстрація, сучасний дизайн книги.*

Вступ. Ілюстрація є невід'ємною складовою дитячої книги, яка відіграє не лише декоративну, а й глибоку змістову роль. Вона допомагає дитині зрозуміти текст, емоційно його пережити та сформуванню власне бачення світу. У процесі взаємодії з книгою саме ілюстрації часто стають першим джерелом візуального досвіду дитини, навчаючи розпізнавати кольори, форми, настрій, образи та сюжетні зв'язки. Візуальні елементи не лише доповнюють текст, а й самостійно несуть важливу смислову та емоційну інформацію.

Сучасна дитяча книга дедалі більше виходить за межі традиційного паперового носія, поєднуючи в собі і текст, і динамічну, інтерпретативну ілюстрацію, яка формує емоційний зв'язок між дитиною та змістом твору. У цьому контексті вивчення функціонального значення ілюстрації, її впливу на пізнавальний та естетичний розвиток дитини, а також аналіз сучасних тенденцій у дизайні дитячих книг набуває особливої значущості.

Матеріали та методи. У якості матеріалів використано дослідження, присвячені історичним витокам дитячої книги, наукові публікації, що аналізують її функціональні особливості, а також джерела, в яких розглядаються сучасні тенденції книжкового дизайну.

Результати. Метою роботи є аналіз змін та тенденцій котрі відбувалися з дитячим ілюстрованим виданням від його зародження до сьогодення.

У сучасному світі ілюстрація в дитячій книзі існує не тільки як візуальне доповнення до тексту, а виступає у ролі повноцінного засобу пізнання, елементу котрий справляє вплив на розвиток естетичного смаку дитини. Загалом ілюстрація як і інші види мистецтва беруть свої витoki з найперших наскельних малюнків. В сьогодення ілюстрація дійшла від примітивних зображень сцен життя на камінні до складних цифрових композицій у мультимедійних виданнях. Носії інформації змінювалися, а разом з ними техніки виконання та художні стилі, але завжди незмінною залишалась потреба в образах, які б розповідали історію доступно, цікаво й зрозуміло.

Перші ілюстрації з'явилися задовго до виникнення першої друкованої книги. Це були наскельні малюнки, глиняні таблички, дощечки, папіруси — кожен із цих носіїв ніс важливу роль в передачі інформації та знань. Поява кодексу змінила формат книги і вона стала схожою на сучасну, поєднуючи текст і зображення на одній площині. У Середньовіччі книга поступово входить в освітній процес. Рукописні освітні книги XI–XV століть, хоч ще і були переважно текстовими, але поступово доповнювалися різноманітними декоративними елементами й первинними формами ілюстрації. І з плином часу світ побачив букварі та азбуки, які стали першими прикладами друкованих видань саме для дітей, такі книжки містили і мінімальну кількість зображень, але це стало першим кроком до урахування особливостей процесу читання книжок дітьми.

В XIX столітті вдосконалення друкарської справи зробило книжку більш доступною, а масовість видань — звичною частиною дитинства. Ілюстрація стає самостійною художньою мовою, здатною повноцінно передавати настрій, характер персонажів і навіть сюжетні повороти. Серед перших повноцінно ілюстрованих книжок, створених спеціально для дітей, варто згадати «Маленьку красиву кишенькову книжку» Джона Ньюбері (1744), яка поєднувала в собі текст, ігрові завдання, моральні настанови та ілюстрації. Надалі дитяча книга стає окремим напрямом із власною динамікою розвитку. Героям починають надавати особливих індивідуальних рис, а сюжети книжок починають розгортати у вигляді повноцінних серій видань. Книжки таких авторів, як Едвард Лір чи Генріх Гофман, оформлюються яскравими ілюстраціями, які передають не тільки прямий сенс, а й відтворюють настрій та сенс історій [3].

У XX столітті ілюстрація в дитячих виданнях набуває нових якостей: вона вже не просто ілюструє, а інтерпретує. Ілюстратор стає співавтором, чие бачення світу книжки стає не менш важливим, ніж автора тексту. Поступово виділяється цілий спектр функцій, які виконує ілюстрація — не тільки художніх, а й педагогічних, пізнавальних, емоційних. Зараз вже неможливо

увияти собі дитячу книгу зовсім без ілюстрацій, діти часто «читають» саме зображення, або його поєднання з текстом — особливо на перших етапах знайомства з літературою.

У структурі дитячої книги ілюстрація виконує кілька важливих функцій, кожна з яких взаємопов'язана з іншими і допомагає створити цілісне, багаторівневе враження від прочитаного, зокрема експлікативна.

Експлікативна, тобто пояснювальна функція в ілюстрації відповідає за пояснення змісту тексту, особливо у випадках, коли йдеться про абстрактні поняття, складні події чи емоції. Завдяки зображенню дитина швидше асоціює слова з образами, що полегшує процес навчання й розширення словникового запасу.

Пізнавальна функція. Через ілюстрації дитина знайомиться зі світом — тваринами, явищами природи, предметами побуту, все це розширює її уявлення про навколишню дійсність, виховує інтерес до пізнання.

Естетична функція ілюстрації є не менш важливою. Вона забезпечує не лише візуальну привабливість книги, а й формує смак дитини. Якісна ілюстрація формує художній смак із раннього віку. Колористика, композиція, ритм ліній — усе це сприймається інтуїтивно й поступово закладає основи візуальної культури.

Функція емоційного впливу ілюстрації на дитину є дуже важливою для розвитку. Книга здатна викликати обширну палітру емоцій у дитини. Від захоплення та співчуття до негативних переживань — казки і історії часто настільки поглинають малечу, що вона переживає зовсім різні почуття. Особливість дітей полягає в тому, що вони не лише емоційно реагують на сюжети, а й надихаються персонажами, прагнучи перейняти їхні найкращі якості, такі як сміливість, благородство чи доброта. Правильне зображення героїв відіграє важливу роль у цьому процесі. Ілюстратор завдяки вдалим візуальним зображенням може правильно акцентувати увагу на ключових діях та рисах героїв, підкреслюючи їхню унікальність і впливаючи на емоції читача [2].

Дитяча книга вже постає перед нами як повноцінний мистецький об'єкт. Її вигляд формують нові технології, особливості змін у сприйнятті інформації дітьми та педагогічні підходи. Видавці і дизайнери прагнуть створювати не лише естетичні, а й емоційні та функціональні видання, здатні захопити дитину.

На сьогоднішній день в ілюстрації популярні мінімалізм, використання простих форм, колажу, та гармонічного співвідношення ілюстрацій, тексту та білого простору. Це полегшує сприйняття та розвиває уяву. Часто в оформленні поєднуються рукотворна графіка й цифрові ефекти — така гібридність надає книгам сучасного вигляду. Європейські книги тяжіють до стриманих кольорів і форм, тоді як азійські — до яскравих і стилізованих рішень.

Типографіка розвивається в напрямках: адаптації класичних шрифтів, створення нових або креативного переосмислення сучасних. Зростає увага до інклюзивності — використовуються шрифти для дітей із дислексією, рельєфні елементи, адаптовані кольори. Інтерактивні формати з анімацією та 3D-елементами перетворюють читання на захопливу гру.

Книги у форматі щоденників чи листів стають популярними через просту форму й діалоговість, що особливо важливо на тлі поширеної проблеми зниження концентрації уваги. Велике значення має колір: для казок обирають теплі насичені тони, для пізнавальних видань — спокійні природні.

Зростає інтерес ілюстраторів до графічних технік — акварелі, колажу, ліногравюри, їх можуть поєднувати з графікою в цифрових редакторах, що додає індивідуальності, затишку, живості. Популярною стає імітація текстур і штрихових технік в цифровій ілюстрації за допомогою текстурних пензлів [5].

Використовуються перероблені матеріали, біочорнила, відмова від глянцевого обкладинок. У дизайні активно застосовуються національні мотиви, орнаменти й культурні елементи, що формують ідентичність дитини й відкривають українські книги світові.

Висновки. Сучасна дитяча ілюстрація відіграє ключову роль у сприйнятті книги, виступаючи не просто візуальним супроводом, а й повноцінним засобом навчання та емоційного впливу. Окрім того, вона допомагає дітям краще засвоювати зміст, розвивати фантазію та формувати естетичний смак з самого раннього дитинства. Ілюстрації допомагають читачам легше сприймати нову інформацію й емоційно залучають до сюжету. Сучасні тенденції поєднують традиційні та цифрові техніки, зважаючи на зручність, доступність і педагогічну цінність. Отже, ілюстрація стала невід'ємною складовою дитячої книги, впливаючи як на її форму, так і на зміст.

Список використаних джерел:

1. Алтухова, А., & Сорока, К. (2022). Історичні аспекти розвитку художнього оформлення книги та книжкової ілюстрації. Scientific Collection «InterConf+», (27(133), 219–226. [URL:https://doi.org/10.51582/interconf](https://doi.org/10.51582/interconf).
2. Братусь, Іван Вікторович and Война, Андрій (2017) Функції ілюстрацій у дитячій літературі In: Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття, Ужгород. URL:<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19559/>
3. Пітеніна В. Є. Стилiстичні особливості iлюстрування книжки для дітей в Україні першої третини ХХ століття : дис. ... д-ра філос. : 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / Пітеніна Валерія Євгенiївна; наук. кер. Лагутенко Ольга Андрiївна ; НАОМА. - Київ, 2021. - 269 с. URI: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/601>
4. Gula, Ye., Denysenko, Yu., Denysenko, K., Dulska, Ya., & Hovhannisyan, S. (2022). The influence of style tendencies of world culture on the design of children's books . Art and Design, 5(2), 57-67. URL:<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.2.5>
5. Скляренко Н. Сучасні тенденції у дизайні української книжкової ілюстрації / Н. Скляренко, М. Пекна // Актуальні проблеми сучасного дизайну : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2024 року. – У 3-х т. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2024. – С. 365-368. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/28469>